

KÄLLKOLL CORONA

Avsnitt 14

Källkollat klart för den här gången
Introduktion och arbetsblad

KÄLLKOLL CORONA

Programserien *Källkoll corona* består av 14 avsnitt där Jack Werner och Åsa Larsson går på djupet i nyhetsfloden, tittar på trender i sociala medier och tipsar om hur du kan bli bättre på källtillit och källkritik. Serien är en del av UR:s koncept Genomskåda – fem sätt att greppa din omvärld. Fler program finns samlade på temasidan urplay.se/tema/mik

MIK står för medie- och informationskunnighet, vilket handlar om att:

- förstå mediers roll i samhället
- kunna finna, analysera och kritiskt värdera information
- kunna uttrycka sig och skapa innehåll i olika medier.

Syfte

Programserien med tillhörande arbetsblad ger redskap och medvetenhet för att lättare kunna tolka och navigera i informationsflödet i en tid av pandemi och infodemi.

Kursplanekopplingar, årskurs 7-9

Samhällskunskap

Information och kommunikation

- Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare och samhällets maktstrukturer.
- Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel sociala medier, webbplatser och dagstidningar.
- Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden.

Svenska

Informationssökning och källkritik

- Hur man sovrar i en stor informationsmängd och prövar källors tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.

Kursplanekopplingar, Gy11

Gymnasieskolans uppdrag

[...] Skolan har uppgiften att till eleverna överföra värden, förmedla kunskaper och förbereda dem för att arbeta och verka i samhället. Skolan ska förmedla sådana mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensramen i samhället och som utgår från grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som alla omfattas av. Eleverna ska också kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. [...]

Om arbetsbladet

Arbetsbladet är indelat i två delar:

- Den första delen är en introduktion till hela programserien *Källkoll corona*. Det är en bra förberedelse inför arbetet med det första avsnittet.
- Den andra delen är en avsnittspecifik del. Den innehåller diskussionsfrågor och övningar att arbeta enskilt eller tillsammans med.

Introduktion till programserien

MIK handlar både om dig som individ, och om samhället och medier i stort. Du har ett eget ansvar för hur du delar, tar emot och tolkar information. Är du en skeptiker, som står stadigt när information flödar förbi? Eller är du lite mer okritisk, och accepterar och tar emot ny information utan att värdera den särskilt mycket? Det är vanligt att man är lite av varje.

Vi kanske tror att vi är källkritiska och känsliga för lögnen och rykten. Men sanningen är att det är svårt att veta vad som är sant och vad som är falskt. Många rykten kan dessutom vara ”halvsanningar” som bygger på något verkligt. Hur man hänger upp ett påstående, en nyhet eller ett rykte har betydelse för hur det kommer att tas emot. Jack och Åsa tycker att det är en bra idé att betrakta varje dag som första april, en dag då vi alla är källkritiska och sunt skeptiska till sådant vi ser och hör.

Fråga dig själv om det du sett eller hört

- verkar för bra (eller för dåligt) för att vara sant
- stämmer med sådant du redan vet eller känner till
- har förekommit också i andra och större kanaler
- finns i olika versioner.

Vad innebär det att vara källkritisk?

I vardagen finns många tillfällen att vara källkritisk. I den tid vi upplever just nu finns stort utrymme för rykten och lögnen. Ibland för att någon tjänar på att sprida dem. Ibland för att godtrogna människor feltolkar information och för den vidare på ett felaktigt sätt. Och ibland för att det kan kännas härligt att vara först med en nyhet, för att själv bli intressant och viktig.

- Vad innebär det för dig att vara källkritisk?
- Ge exempel på någon gång då du missat att vara källkritisk. Vad handlade det om? Hur fick du reda på sanningen?
- Vilka stora kanaler finns för att ta del av nyheter och information?

Vad påverkar dig?

Vi påverkas alla av de personer vi umgås med, följer i sociala medier, lyssnar på och influeras av. Ibland behöver man se på dem med kritiska ögon för att förstå hur de påverkar en.

- Vilka följer du på sociala medier? Finns det någon gemensam nämnare för de personerna?
- Vilka lyssnar du gärna på i din bekantskapskrets?
- Vilket budskap skickar du själv ut online och offline till dina kompisar och följare?
- Har du varit med om att rykten eller osanningar har fått stor spridning online eller offline? Berätta.

Ta emot och sprida vidare

Stanna upp och fundera innan du delar något vidare! Fundera över vilken skada du riskerar att göra med att dela, skicka vidare eller sprida rykten. Att hänga ut en person kan få ödesdigra konsekvenser.

- Vilket ansvar har du som mottagare av information?
- Är du en person som går igång på skvaller? Sprider du vidare rykten för att det är kul?
- Struntar du i att det är fejk? Vad kan ett sådant agerande leda till?

Konspirationsteorier

Vi människor har stort behov av information. När vi saknar information händer det att vi börjar tillverka den själva. Det kan också hända om den information som finns inte stämmer överens med det vi själva känner till. Några kända konspirationsteorier är de om månlandningen, Kennedymordet och Michael Jacksons död.

- Varför skapas konspirationsteorier i samband med stora händelser i världen?
- Hur skapas konspirationsteorier, tror du?
- Varför sprids rykten och felaktig information i samband med coronaviruset?
- Vad kan det leda till om en konspirationsteori får fäste och många börjar tro på den?

AVSNITT 14

KÄLLKOLLAT KLART FÖR DEN HÄR GÅNGEN

Dagens recap

I den här programserien har du fått följa med Jack och Åsa genom coronakrisens snåriga mediedjungel. Du visste säkert redan en hel del om källkritik, men det skadar aldrig att bli påmind om vikten av att vara sunt skeptisk. Betrakta varje dag som första april – undersök det du ser och hör för att kolla om det stämmer.

Fake news, klickfiske, manipulerade bilder, propaganda, sponsrade inlägg, politisk påverkan...

Det är inte enkelt att navigera i media, men du som har sett den här programserien har goda förutsättningar att undvika fallgroparna.

När du är medveten kan du också sprida ringar på vattnet och påverka andra positivt. När du säger ifrån och ifrågasätter – då signalerar du också vaksamhet till andra. Det kan leda till att ryktesspridning, kedjebrev, konspirationsteorier och fake news når färre.

- På vilket sätt är det bra för demokratin om många i ett samhälle är källkritiska?
- Vad händer med ett samhälle om många börjar tro på rykten, fake news och propaganda, utan att ifrågasätta?
- Hur kommer det sig att många (trots att vi tror att vi är medvetna) blir lurade i media?
- Vilket är det vanligaste sättet att manipulera unga på nätet, tror du? Berätta och ge exempel.
- Vilket är det vanligaste sättet att lura äldre personer på nätet, tror du? Berätta och ge exempel.
- Vilka anledningar finns till att manipulera och luras på nätet? Räkna upp minst tre anledningar.
- Finns det personer som blir lurade lättare än andra? Berätta hur du tänker.

Dagens klickfiske

Vissa ”nyheter” dyker bara upp på okända webbsidor. Ändå får de stor spridning och många tror att de är sanna. De tips som Jack och Åsa tar upp i programserien hjälper dig att vara en medveten och skeptisk konsument.

I avsnittet talar de om klickfiske, sidor som publicerar uppseendeväckande inlägg för att dra till sig klick och tjäna pengar på annonser. Sådana sidor struntar i vad de publicerar, det enda de vill är att människor ska bli nyfikna och gå in på sidan.

En sak är säker – man kan aldrig vara helt säker på vad som är sant och falskt. Tänkande privatpersoner och oberoende journalister är därför mycket viktiga för samhället. När du stoppar rykten och fake news så gör du faktiskt demokratin en tjänst.

Tipsen i korthet:

- Sök – kolla – genomskåda
- Vem är avsändaren?
- Vem pratar?
- Vad är det för sajt?

- Hur undersöker man om en sida är trovärdig? Använd tipsen från programmet.
- Hur kan man söka på exakt formulering, namn eller uttryck på nätet?
- När kan det vara bra att söka på det sättet?
- Vilka är det som ligger bakom sådana här klickfiske-sidor, tror du?
- Varför är det bra att scrolla vidare i listan med sökresultat, och inte klicka på det första förslaget?
- Hur vet man vad och vem man kan lita på i media? Ge några exempel.

Dagens historielektion

Coronakrisen är en historisk händelse, på samma sätt som till exempel börskraschen 1929, spanska sjukan, pesten, världskrigen och 9/11. Det är en historisk händelse inte bara för det som sker här och nu, utan för det som kommer att ske i spåren av krisen. Världen tvingades plötsligt ändra riktning, och många var inte alls förberedda på det.

Du lever i en historisk tid. En tid av fake news, oro och smittspridning. Men också en tid av nya möjligheter, och lärdomar. Din vardag, dina tankar och dina relationer påverkas på olika sätt. De som efteråt vill undersöka den här tiden kommer att ha rikligt av material att ta del av. Det kommer att finnas massor av digitala källor i form av nyheter, inlägg och bilder för dem att använda.

Vi kan ge den här krisen ett perspektiv och en personlig röst genom att berätta om vår vardag under krisen. Nordiska muséet samlar in sådana berättelser till eftervärlden. Din berättelse kommer i framtiden att ses som en historisk källa.

<https://minnen.se/tema/corona/tentative#tentative-memory-top-banner>

- Gå in på länken och beskriv din coronavardag.
- Vad i ditt liv kommer att förändras efter den här krisen, jämfört med ett scenario utan pandemi?
- Vad i omvärlden kommer att förändras (positivt/negativ) efter krisen, tror du?
- Din berättelse kommer att ses som en historisk källa om den här tiden. Hur kan den komma att användas, tror du?
- Vad innebär källkritik kopplat till historiska källor?
- Vad behöver du tänka på när du ser, hör eller läser berättelser eller fakta om historiska händelser?

Arbetsbladet är skapat av Anna Klockar och Mia Vestman i samarbete med UR

Upphovsrätten till innehållet i den här lärarhandledningen tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges.

Lärarhandledningen får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När lärarhandledningen eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas.

Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av lärarhandledningen och dela ut till elever, tillhandahålla den digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder lärarhandledningen, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om lärarhandledningen kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat namn, som framgår i lärarhandledningen).